

Teória a prax uzatvárania zmlúv o spotrebiteľskom úvere v nebankových spoločnostiach

Zuzana Szabó
Národná banka Slovenska

Téma ochrany spotrebiteľa pri poskytovaní spotrebiteľských úverov nebankovým spôsobom rezonuje v spoločnosti už dlhší čas a rovnako dlho existuje aj potreba zväčšenej regulácie v tomto segmente, ktorú už dnes vykonáva Národná banka Slovenska. V krátkom časovom období od udelenia povolení nebankovým spoločnostiam začala vykonávať svoju právomoc a realizovať dohľad vo vybraných nebankových spoločnostiach, a to aj formou utajeného nákupu finančných služieb. V príspevku sú všeobecne opísané najzávažnejšie pochybenia, ktoré Národná banka Slovenska pri tejto forme výkonu dohľadu zistila.

Dňa 1. apríla 2015 nadobudla účinnosť novela zákona o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov, v zmysle ktorej je dohľad nad dodržiavaním tohto zákona oprávnená vykonávať Národná banka Slovenska. Jednou zo zmien, ktorá vyplynula z tejto novely, bolo zavedenie nového povoľovacieho konania na poskytovanie spotrebiteľských úverov. Nebankové subjekty, ktorým bolo udelené povolenie Národnej banky Slovenska, už podliehajú jej dohľadu a môžu poskytovať spotrebiteľské úvery len na základe a v rozsahu tohto povolenia. Pozitívnym prínosom samotného povoľovacieho konania je, že na trhu nebudú pôsobiť spoločnosti, ktoré neboli schopné splniť podmienky na udelenie povolenia alebo oň vôbec nepožiadali, i keď ich existencia a ďalšie fungovanie sa nedá úplne vylúčiť. Je však úlohou orgánov činných v trestnom konaní začať trestné stíhanie voči osobám, ktoré sa dopúšťajú trestného činu neoprávneného podnikania.

Ani povoľovacie konanie a výrazný pokles počtu nebankových spoločností však nie je garanciou vysokého štandardu dodržiavania pravidiel na ochranu spotrebiteľa u niektorých subjektov. Národná banka Slovenska aj z tohto dôvodu v krátkom časovom období od udelenia povolenia začala vykonávať dohľad vo vybraných nebankových spoločnostiach. Počas októbra a novembra uskutočnila formou dohľadu na mieste zaobstarávanie finančných služieb pod utajenou identitou. O výsledkoch dohľadu a všeobecných zisteniach informovala v nedávnom období aj verejnosť a vydala na svojom webovom sídle upozornenie pre finančných spotrebiteľov.

Dohľad priniesol veľmi zaujímavé zistenia a už počas jeho realizácie bolo zrejmé, že na trhu existujú subjekty, ktoré vo viacerých oblastiach podnikajú na hrane zákona, ako aj subjekty, u ktorých sa objavujú len menšie nedostatky.

Medzi najväčšie nedostatky patrili:

- nedostatočné, prípadne žiadne overovanie schopnosti spotrebiteľa splácať spotrebiteľský úver,
- poskytovanie spotrebiteľského úveru v hotovosti,
- ponuka tzv. dobrovoľných doplnkových služieb k spotrebiteľskému úveru,
- zabezpečenie úveru zmenkou,
- poskytovanie podnikateľských úverov spotrebiteľom.

V nasledujúcom texte sú opísané jednotlivé nedostatky a ich dopad na spotrebiteľov.

NEDOSTATOČNÉ, PRÍPADNE ŽIADNE OVEROVANIE SCHOPNOSTI SPOTREBITEĽA SPLÁCAŤ SPOTREBITEĽSKÝ ÚVER

Veriteľ je v zmysle zákona o spotrebiteľských úveroch povinný pred uzavretím zmluvy o spotrebiteľskom úvere posúdiť s odbornou starostlivosťou schopnosť spotrebiteľa splácať spotrebiteľský úver, pričom berie do úvahy najmä dobu, na ktorú sa poskytuje spotrebiteľský úver, výšku spotrebiteľského úveru, príjem spotrebiteľa a prípadne aj účel spotrebiteľského úveru.

Počas výkonu dohľadu niektorí veritelia nepreukázali dostatočnú odbornú starostlivosť pri splnení tejto povinnosti, čo znamená, že objektívne z ich strany nedochádzalo ku skutočnému posudzovaniu schopnosti spotrebiteľa splácať úver, napríklad ani tým, že by akýmkoľvek spôsobom overili príjem spotrebiteľa. Spotrebiteľia dokonca musia byť mimoriadne ostražití aj pri podpisovaní dokumentu, v ktorom uvádzajú a potvrdzujú výšku svojich príjmov, keďže tieto dokumenty spravidla nevyplňajú oni, ale osoba, ktorá koná v mene veriteľa.

Aj spotrebiteľom sa v zmysle zákona o spotrebiteľských úveroch ukladá povinnosť poskytnúť veriteľovi na jeho žiadosť úplné, presné a pravdivé údaje potrebné na posúdenie jeho schopnosti splácať spotrebiteľský úver. V prípade vyššie uvedeného postupu sa finančný spotrebiteľ teda

môže, hoci aj nevedomky, vystaviť trestnému stíhaniu za úverový podvod. Z minulosti vieme, že takýto postup nie je vôbec výnimočný.

POSKYTOVANIE SPOTREBITEĽSKÉHO ÚVERU V HOTOVOSTI

Zo zákona nie je možné poskytnúť spotrebiteľský úver finančnými prostriedkami v hotovosti. Aj napriek výslovnému zákazu niektoré spoločnosti spotrebiteľom úver v hotovosti jednoducho poskytnú. Prezentujú to buď ako výhodu, prípadne to zahrnú do balíka služieb poskytovaných treťou osobou, alebo to robia so zámerom účtovania poplatkov, ktoré zmluva o spotrebiteľskom úvere neobsahuje.

PONUKA TZV. DOBROVOLNÝCH DOPLNKOVÝCH SLUŽIEB K SPOTREBITEĽSKÉMU ÚVERU

Veriteľ je povinný v zmluve uvádzať výšku celkovej sumy, ktorú je spotrebiteľ povinný zaplatiť. Táto suma je súčtom celkovej výšky spotrebiteľského úveru a celkových nákladov spotrebiteľa spojených so spotrebiteľským úverom. Do celkových nákladov patria aj náklady na doplnkové služby súvisiace so zmluvou o spotrebiteľskom úvere, ak spotrebiteľ musí navyše uzavrieť zmluvu o poskytnutí takejto doplnkovej služby, aby získal spotrebiteľský úver alebo aby ho získal za ponúkaných podmienok. Výpočet a správne uvedenie výšky celkových nákladov je veľmi dôležité, keďže sa od nej odvíja aj výška ročnej percentuálnej miery nákladov, ktorá má pre spotrebiteľa význam pri porovnávaní výhodnosti spotrebiteľského úveru. Obchodní zástupcovia nebankových spoločností však pri predajnom procese spravidla nezistovali potreby, prípadne záujem spotrebiteľov o doplnkové služby, ale predávali ich spoločne, teda len predložením všetkých dokumentov na podpis. V prípade aktívneho spotrebiteľa, ktorý sa o podpisované dokumenty skutočne zaujímal (čo však, žiaľ, na slovenskom trhu asi nie je bežné), došlo dokonca zo strany obchodného zástupcu k zavádzaniu o podmienkach poskytnutia spotrebiteľského úveru alebo poskytnutia úveru bolo bez ďalšieho vysvetlenia zamietnuté. Zdá sa, že nejde o individuálne zlyhania obchodných zástupcov, ale skôr o všeobecnú prax na trhu s cieľom čo najviac vyťažiť z uzavretia obchodu a zároveň sa „tváriť“, že je všetko v súlade so zákonom.

ZABEZPEČENIE ÚVERU ZMENKOU

V zmysle zákona o ochrane spotrebiteľa je neprípustné zabezpečenie uspokojenia pohľadávky alebo splnenie záväzku zo spotrebiteľskej zmluvy zmenkou. Napriek výslovnému zákazu sme sa však stretli s prípadmi, keď sa spotrebiteľom predkladala na podpis zmenka ako zabezpečovací inštitút. V prípade spotrebiteľských zmlúv, kde na jednej strane vystupuje spotrebiteľ ako slabšia strana, je takáto forma zabezpečenia pohľadávky nebezpečná,

a preto bola aj zákonom zakázaná. Nebezpečnosť spočíva najmä v tom, že spotrebiteľ sa v prípade uplatnenia nárokov zo zmenky dostáva do nevýhodnej pozície a má obmedzené možnosti ochrany svojich práv. Situáciu ešte viac zhoršuje fakt, že spotrebiteľia nemajú dostatok vedomostí o možnostiach ochrany v takýchto prípadoch a nedokážu tak včas a rozumne vyriešiť vzniknutý problém.

POSKYTOVANIE PODNIKATEĽSKÝCH ÚVEROV FINANČNÝM SPOTREBITEĽOM

Pri posudzovaní toho, v akom postavení je druhá zmluvná strana, sa prihliada na jej konanie, ktoré je alebo nie je v rámci predmetu jej podnikania alebo povolania. Ak osoba nekoná v rámci predmetu svojho podnikania alebo povolania a uzatvára s veriteľom zmluvu, táto zmluva sa v každom prípade považuje za spotrebiteľskú, a ak ide o spotrebiteľský úver, tak za zmluvu o spotrebiteľskom úvere.

Ak veriteľ napriek tomu s takouto osobou neuzatvorí zmluvu o spotrebiteľskom úvere, jeho konanie sa nemôže vyhodnotiť inak ako snaha o obchádzanie právnych predpisov slúžiacich na ochranu spotrebiteľa. Pri predajnom procese boli spotrebiteľia dokonca v niektorých prípadoch presvedčení o tom, že ak sú živnostníci, jednoducho si nemôžu zobrať spotrebiteľský úver aj napriek tomu, že finančné prostriedky z úveru potrebujú čisto len na súkromný účel.

ZÁVER

Každý podnikateľský subjekt podniká so zámerom dosiahnutia zisku, a tak je to, samozrejme, aj v prípade nebankových spoločností. Voči tomuto prístupu nemožno mať žiadne výhrady, nielen že je to akceptovateľné, ale v trhovom orientovanom hospodárstve dokonca žiaduce. Naším cieľom je, aby sa toto podnikanie vykonávalo v súlade so zákonom, aby sa tieto spoločnosti nesnažili za každých okolností nájsť cestu, ako sa vyhnúť regulácii a obmedzeniam, ale aby akceptovali stav a legislatívu, ktorá je platná a účinná.

Treba však poznamenať, že niektoré z uvedených praktík by jednoducho nemohli existovať, ak by bola finančná gramotnosť v Slovenskej republike na vyššej úrovni. Snahy o zvyšovanie tejto úrovne prichádzajú z rôznych strán a aj Národná banka Slovenska sa k tomu snaží svojou činnosťou prispievať. Zostáva len veriť, že aj spotrebiteľia budú uvedomelejší, odvážnejší, nebudú mať obavy prečítať si zmluvu, pýtať sa, keď niečomu nerozumejú, a v prípade problémov sa nebudú báť ozvať.

Národná banka Slovenska bude aj naďalej intenzívne kontrolovať nebankové spoločnosti a využívať všetky dostupné nástroje na zabezpečenie vysokého štandardu ochrany práv finančných spotrebiteľov, najmä pred porušovaním zákonov, pred neprijateľnými zmluvnými podmienkami a pred nekalými obchodnými praktikami.